

વૃન્દે માતરમ્

શ્રીયુત તિલક વિરહ

મહાત્મા શ્રીયુત તિલકદેવને શ્રેણી

સજ માટે શોક દર્શક પુસ્તક

રચનાર

શાહ ભીખાભાઈ છગનલાલ

છપાવી પ્રસીદ્ધ કલા

સી. વી શાહ

નં ૧૩૬૨ શામલાની પોળ—અમદાવાદ

સંવત ૧૯૬૪

ઇ. સ. ૧૯૦૮

પ્રથમાવૃત્તિ

પત ૧૦૦૦

કીમત એક આના

Examined
forth, lamentation here a simple
for the punishment of the Victim.
On page 8 there is a complaint
that from the constitution of the
jury & the nationality of the
judge, impartiality during
the trial was not to be expected.
On pages 11 & 12 there is an
exhortation in favour of
a boycott of foreign goods
L.H.

2750

3-12

विधा ५/६ २/११/२०
२०२१
२०२०-२०२१

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાપીરાશિદ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૧૬૦ વર્ગાક.

પુસ્તકનું નામ તિલક વિદ્યુ

વિષય ૨૪૪

મહાત્મા શ્રી તિલક મહારાજ

૨

થર્વેલી સખ માટે ખેદની કવિતાઓ

૧

લલિત-છંદ

અરર ઓ પ્રભુ, કેર રયો થતો, ગજબ ગાજતો, આજતો છતો
નિલક દેવરે, દુર હાથતાં, સકળ દેશીયો, દુખ પામતાં ૧
દુઃખ વાન આ, કાન ફાડતી, હૃદય ચીરતી, ધાવ પાડતી,
મવણજે પળે, પાપણી થઇ, જીવન દારીની. કાપણી થઇ ૨
ભુલી ગયા બધું, સાનભાનરે, નહિ જરી રહું. આત્મ જ્ઞાનરે
સકળ દેશ હા, ગ્જાનમ્જાનરે. ધરણીના બહી; ધારધ્યાનરે ૩
વગર સ્વારથે. દેશ ભાગ્યે, દુખ સહે ધણા થૈ સશક્તરે
પરગણુ પણું; વૃત્ત એ મરે, સહસ સંકટે ના કદી ડરે ૪
ચડી કસોટીએ, દાખગ્યું ખરે, દુખ તણા ડરે, નાકદી ચળે
નર ખરે ખરા, દેશ દાઝથી. નાહુ ડગે કદી, સાથ આઝથી ૫

નહિ ખીલ જડે, જોડી એહની, અરર રી દશા, થાય તેહની
 થંધ સમ અતી, દેશ પારની, બહુ દુખી દશા, હીંદહારની ૬
 ગજબ આ ગતી, કેવી કાલની, અતી દુખી દશા બાલબાલની
 તિલક તાતના, દેશપારથી; શિશુ બધા રડે, અશ્રુ ધારથી ૭
 અરર ! ધરાહિ ! માગુ એટલું, કરી કૃપા હવે, આપ તેટલું
 તિલક તાતને, ન્યાય આપરે, સકળ તેહના, તાપ કાપરે ૮

૨

માલીની છંદ

અરર ? અરર ? હાયે, દેવ આશુ બળાયે,
 અજબ ગજબ રીતી, કાલની ના કળાયે;
 નહિ નહિ નહિ ક્યાંહી, શાંતી દેશે જજાયે
 જહી તહી જમ જુઓ, હા ! રડારોળ થાયે ૧
 અગણિત ગુણવાળી, હિન્દ દેવીનિ મુર્તિ
 સકળ વિભવશાળી, શુરવીરોથી પુર્તિ
 તિલક તિલક રૂપે, બાલ શૃંગાર શોભે
 અરર ! અરર ! શિક્ષા, વ્યંતરી મોહી લોભે ૨
 અડપ અડપ મારી, પાપણી પીડનારી
 હરી ગર્ભ નિજ હોંશે, તાત આ પ્રહાર્યારી
 ગરમ રૂપ ધરીને, ડાકણી એ ડરાવે
 નહિ નહિ નહિ જણે કાંઈ ના કામ આવે ૩

જીતડી તણજ જીડું, હાણહાણx જ રૂપ
 મુઠ કદિ ભલું માને, રૂપ તે અંતે રૂપ
 કપટ રીત ન ફાવી, રાંડ હધયા કુટલી
 અરમ રૂપ ધરીને, પેચ કુંચી ચલાવી ૪
 કદી કદી કદી નાહિ, મેરૂ હોયે ચળીત.
 નહીં તિલક મહાત્મા હોય સ્વપ્ને સખળીત
 જીડ ક્યમ નિજ ધારે સત્યતાનોજ સ્વામી
 નહિ નહિ અહી ફાવે, છા બધે તુંય જામી ૫
 નહિ કદી તુંય ફાવે, રાંડ ધારીશ ખેલ
 પશુ સકળ પ્રજાને, હાથ થૈ લેજ મેલ.
 વમર તિલક પિતા, ક્યાં કરે બાલ મેલ .
 કહ્યો જઇ દુખ કે'વુ, ભારી આ દુઃખ હેલ ૬
 ઇશ ઇશ ઇશ માગું, પાય લામી હવે તો
 વિનવણી ધરિ ધ્યાને, છુટકારો કરે તો
 દુઃખિ દુઃખિ દુઃખિ બાલો, "બાલ" પાસે જઇને
 મુખિ મુખિ મુખિ શાશે, નામ તારૂં દઇને ૭

૩

ગઝલ

તિલક હા ! તાત, તિલકહા ! તાત, તિલકહા તાત તિલકહાતાત

થવાથી દુર, થઇ છે ધાત, અરેહા ! ધાત, ગજબ હા ધાત.
 અરે માહાત્મા, તમારે મન, સુંખો દુખો, બધું એ ઠીક
 અંદન ખંડન, થકી વ્યાપે, જગે જાણે, સુવાસ અધિક ૧
 કસાએ જેમ, અધિક છે તેમ, કસાએ જેમ, અધિક છે હેમ
 અરે પણ હા ! અમારીતો; દરા થઇ ગઇ, પ્રેતજ જેમ
 હવે પીડા, થતી પેટે, કહો જઇને, કીડાં કે'વી
 હતી પીડા, તેતો છે, વધુ આ ધાત. પડી સે'વી ૨
 હતા હા ! હા ! દાઝેલા, વધુ આ દામ, દેવાયો,
 પડ્યાપર હા ! દીધી લાત, પ્રથા ! હા ! દૈવ, વગાવાયો
 સકળ ભકતો, તણા બેહાલ, જુટાવી 'બાલ' કર્યા હા ! હા !
 રૂંવે રૂંવે પીડાએ છે, નહિ સમશે, ઉંડા છે ધા ૩
 હદય હોળી, અતિ પ્રકટી વળી વિસ્તારથી પ્રસરી
 ન બુઝાશે, અરે આ જવાલ વિના સંયોગ તીલક નીસરી
 વિરહ કેરો, કરડતો હા ? કીડો પાપી, કીડો પાપી.
 અરે આ' દર્શવ, હવે કેહી, સુખીથાશુ', અમે શ્રાપી ૪
 તિલક કેરો, છુટકારો, થશેજ્યારે, અરે ત્યારે
 પરમસ્નેહ. દરશનથી, સકળગણશે, દુખો ત્યારે
 શિતળતેના, પરમાણુ, તણી સરીતા, વહે જ્યારે
 ઉકળેલા, દુખી હૃદયો. કરોડોશાંત, થશેત્યારે ૫
 અરેઆ ઇશ, શરમ નાવે, જગે ન્યાયી: શિઃ કે'વાયે

જુલો દુખમાં, કંઈક કંઈ. અરે આજે જો બોલાવે
કરીને માફ. દયાળુ બાપ, તિલકનાતાપ, તુંતો કાપ
કહે બિશુક, જે ઉત્સુક, છુટ્યા બોવા, તિલક તાવ

૪

પ્રમાણીકા છંદ

અશાડ નામ હા! વહી. તજી દુઃખી વહી અડી
બુધે નીશા. અરે ખરી, પીસાચણી રૂપે પડી ૧
નહી જરી દયા કરી, પ્રખ્યાત નાથ “કેશરી”
શિરે ચુડલ એ સરી, અહા લઇ ગઇ હરી ૨
સહીત કોટી ભક્તહું, બિશુક હે હરી ચહું
દયાળુ બીખ આપ એ, છુટાવકેશ તાંતએ ૩

૫

(સુંદીર શામળીઆ—એ રાગ)

ભાગ્ય ફરી વળીઉં, ન્યાય થયો દુઃખકારી
બહુ મતીઉં બળીઉં, રીત થઇ પીડનારી
“કેશરી” અધિપતિ બહાદુર “સત્યતાનુ” જેહને શુર
પવિત્રતાથી નર જે પુર, થયા દેશથી આજે દુર
બનાવ બન્યો બહુ ભારી— ભાગ્ય-૧
દેશ દાઝ જેણે ધરી ચિ તે, પંથ સુઝાડ અતિશય પ્રીતે

§ કેશરી પત્રના અધિપતી.

પ્રજા રાજ્યને શુદ્ધ રીતે દારવતાં બન્નેના હિતે

આફત આવી અધુરારી

ભાગ્ય ૨

રેવત દુઃખ રાજ્યને કેતાં, સલાહ સાથે સુચવતાં

આફત આવી ઠહોરી લેતા, શોક જરી નહિ હૃદયે ધરતા

સપડાયા ખીલ વારે—

ભાગ્ય ૩

ભાષાનો તરબુતો, ખોટો કબુલ કરે સહિ ભાગે ખોટો

હતો કંઈક તહીં ગડબડ ગોટો, વાગ્યો કેવને ભારી સોટો

દીલગીરી નહિ ધારી—

ભાગ્ય ૪

ન્યાય આપવા બેઠી જુરી, ભાષા કે નહી બાણે પુરી

પુરી નહી ભાષા કેને અધુરી, સજા મારવા થઈ ગઈ શુરી

ગજબ થયો બહુ ભારી—

ભાગ્ય ૫

કાવર નામે જડજ પારસી, જુરીમાં તો બેય પારસી

ખાકી પરદેશીઓ બાણો, ન્યાય કહો કેવો તમે માનો

થાય રૂદન અશર ધારી—

ભાગ્ય ૬

અરે હશ કંઈ કપા કરીને, રંક દેશપર રેમ ધરીને

ઝટપટ મેળવ તાત હુમારા, દીલ કરીશ નહિજ લગારે

લિલુક કહો આવારી—

ભાગ્ય ૭

૬

(હા! થયા શા હાલ મારા, હાલહે હરી એ રાગ)

હા ? હવે શી રીત દેશ દીન ગુજારશે

બળતાં જળતાં ક્યાં જઈ એ -હૃદય ઠારશે
 ‘બાલ’ વિરહ થકી હા ! હા ! બાળકો મરે
 જળ વિનાતું માછલું, હા ! કેમ તરડે ૧
 તાતનો વિયોગ ક્યાં સુધી સહી શકાય
 સંયોગતું સ્વર્ગીય સુખ કેમ મેળવાય
 એ બધું બને અરે, બે ઇશ કંઈ કપાય
 હાલ આમ તેમથી, અહલું ખાવા ધાય ૨
 નિર્બળ બનેલાં બાળકો, હા ! શી રીતે સહે
 લાગર દુઃખની જંડી, મુશળધારી ઠહે
 તિલક તાત અંગગા થયા, દેશ દુઃખી હાવ.
 લશ્મીક યાચે એટલું, હે ઇશ; તવ કપાય ૩

૭

નારાય. છંદ.

અરે પ્રભુ ! કપા કરી, જરીકે સ્થિત ધારીને
 અખિલ દેશની વિનંતી, સાંભળી વિચારીને
 બચાવવા ચહે કદી, પુરાવ દેશ “પાસને”
 રૂડી બધા ચહે-તુંથી, પુરાવ તાત ‘બાલને’ ૧

૨
મરહટ્ટા છંદ

જ્યાં ત્યાં જુઓ, રૂદન વિજના, વાન બીજી જણાયે
 ઠામે ઠામે, તિલક વિરહે, આંસુઓતો પઠામે
 આખા દેશે, તિલક સમ હૃદ ! સ્વચ્છ હીરા હુડાયા
 લાચારીમાં, ફસો જઈ હવે, હિંદીઓ સૌ કટાયા ૧
 હા ! હા ! પારો ભગવત અરે, છૂટકારો કરેને
 માહાત્માએ, તદ્દપી શિષ્ટને, પીનાંતિના સુષ્પારે
 દેશી બંધુ, સકળ મળીને, ઇશને સૌ જણાવો
 બીજી વાતો. પહલો મુકીને, તાતને તો બચાવો ૨

૯

હાય વોયરે આ રયો ગજબ હવે થાયછે
 ઓય બાપરે એવું નહિ સહેવાયછે
 પંચરંગી પ્રજાથી પુજાતા, અખિલ દેશે જે દેવ મનાતા
 હાય એવા નરો દુર થાયછે, દેશ પારની સજાએ થાય છે
 બધા દેશમાં ઓયાપી દીલગીરી. હડતાળો અધ ઠાર ઠારી
 દર્શાવાયેલી લાગણી ધોવાયછે,
 હાય કાંઈ ન દાદ રેવાય છે. હાય

પ્રભુ ! કરીને અમખર મહેર, કરી દેને બસ લીલા દહેર,
પ્રભુ કરને હુરા દેશ તાતને હા.૫-૩

૧૦

દોહરાં

સતીઆને સંતાપ આ, કેવો વસમા કાલ
જો કદી એમ ન હોયનો, શીદ પકડાયે 'બાલ' ૧
ગંગાધરનાં સુત છે, નામ છે બળવંતરાવ
માતાનું નામ પાર્વતિ, દેશ અમલ છે સાવ ૨
સકળ બંધુઓ એટલું, કહેવું મારે આજ
આપણ સઘળાઓ મળી, પ્રભુ પ્રથો તિલક કાજ ૩
જેના માટે એ અરે. થયા અરેખર દુર
તે સઉકો આપણ મળી, કરો એટલું શુર ૪
વિદેશી વસ્તુ નહી કદી, લેરી ચોક્કસ વાત
નિયમથી ખસવું નહિ, (બલે) થાય પ્રાણની વાત ૫

બંધુઓ ! વિચાર કરો વિલાયતી વસ્તુઓથી આપણી
ત્રી દશા થઇ ગઈ છે, પૈસો પરદેશ મયો આપણે ઉઘમ
હોન થયાથો હુજર હુજાઇ ગયો. ને નહીંદની અત્યારે ફાલ

દશા અર્ધ ગામ, હીંદુ, હાથી, ગરીબ, ગાય બની ગયા,
એટલુંજ નહિ પરંતુ ધરમનો પણ ધબકો વળ્યો આર્ય
ધર્મને ભ્રષ્ટ કરનાર અપવિત્ર વસ્તુઓથી વિદેશી વસ્તુઓ
બને છે માટે હવે તેનો ત્યાગ કરો. આપણને વિદેશી વસ્તુ
એ પોતાની જાગમાં ફસાવી, વ્યસનીની આકૃષ્ટ કેના ટાંટીઆ
ધસતા કરી મુક્યા છે તે તો જુઓ ! જગો !

૧૧

અરે જીવ ધાટ નવા શીદ ઘડે એ(રાગ)

હીંદના વાશી જાજે જો અરે, ગજબની ખબર તને નહિખરે
હોય ખબર તો વિદેશી વસ્તુ, વેસ્યાને શીદ વરે
રાપ ટીપ કરનારી કુલદા, વિત વ્યર્થ જે હરે
આંખોમાં ધુળ નાંખી આપણી, અંધ દખતા કરે
પર તે પર ધમ અતે પાપણી, પર પોતાનું ભરે ગજબની
ધર્માચારથી પતન પમાડી, ખુશી ખુશ એ ખરે
ઉઠ ઉઠ જટ વેત્રે વીરા, પલક માંહિ પરીહરે ગજબની

સાખી

જાણી જાણો ગજબનો, ગડગડીઓ હા ! હાય
ધોઝારો એ ધાટથી. ડફલે દુરજ થાય
અર્ધ દુખણી દેશી ચીજથી. સંતોષે બસ સરે

ભારતવાસી શાપી આપું. જાગ્ય જાગ્યઝડ અરે-ગજબની
 દેશી વસ્તુ વિષુ વંચ વહોડું, નિશ્ચય આવો કરે
 હિંદ દેવીનો પલકમાંહિજો. વિજય દ્યજ ફરફરે-ગજબની

દોહરો.

આટલું કહી શિશુક હું; પુરં કરં જયમ ત્યમ
 મળશું ફરીને દ્યો હવે. વંદેમાતરમ્
 વંદે માતરમ્

સમાપ્ત

જુદુના ખેલો

જુદુઈ કાર્ડ-આ કાર્ડથી કોઇ પણ શખસના મનમાં ધારેલો

આંકડો કહી શકાય છે. કિમત. આના છ

ગેબીડબી-નં. ૧. આ ડબીની અંદર ગંજીપો નાંખી ફુલ કહી

ડી બતાવાય છે. કિમત. રૂપીયા બે.

નં ૨ રૂપીઆ ગુમ કરનારી આ દાખડી છે

કીમત. રૂપીઆ એક

રૂપાંતર થતાં કાર્ડ-બતાવેલા પાનાનું રૂપ ફરી જાય કીમત

આના આઠ

યાદ રાખવું કે કીમત ચમત્કારનીજ છે આ શીવાય બીજા પ

ણ તદ્દવાર ખેલો અમારે ત્યાં મળશે ઉપરની તમામ ચીજોના

માટે પોસ્ટેજ વીગેરે ખર્ચ જુદુ મંગાવનારને શીર સમજવું

લખો—

પ્રોફેસર બી. સી. શાહ

૧૩૬૨ શાંમસાની પોળ, રાયપુર

અમદાવાદ

વ્યાધિ વિનારાક ચૂર્ણ

ખોરાક લીધા પછી આ સ્વાદિષ્ટ ચુર્ણ લેવાથી અતીશય દહેજત આપે છે એટલુંજ નહીં પરંતુ ખાકું પચાવે છે, ગમે તે કારણથી મંદ મરી ગયેલી જઠરાને પ્રદિપ્ત કરી સારી ભુખ લગાડે છે વળીઆ ચુરણ ખાનારને ઇસ્તની બુમ તો કોઇ દીવસ રહેતીજ નથી. કીમત ડબી એકના આના છ

દંત મંજન

આ મુવાસીક દંતમંજન દાંતને સાફ રાખી મજબુત બનાવેછે. કીમત ડબી એકના આના ચાર બનેડું પોસ્ટેજ વિગેરે ખર્ચ મંગાવનારને શીર જુદા સમજવું દશ ડબી લેનાર ને એક ડબી મફત. લખો.

સી, વી. શાહ

૧૩૬૨ શામલાનીપોળ રાયપુર

અમદાવાદ

